

ИВАН ВАЗОВ - „ОПЪЛЧЕНЦИТЕ НА ШИПКА“

ВЕЛИЧИЕТО НА ОПЪЛЧЕНЦИТЕ

Иван Вазов е дълбоко огорчен от нападките, отправени след Освобождението към българския народ, че той е получил свободата си даром и че в неговата история няма светли и значими събития. Поетът страда още по-силно, че българите са забравили своите герои, които са се борили за свободата. Със своето творчество Вазов дава достоен отговор на клеветниците. С всяка творба той учи сънародниците си какво е национално достойнство, какво е родолюбие и саможертва, как да се обича и защитава „всичко мило нам и родно“. Именно с такава задача поетът създава одата „Опълченците на Шипка“ - възторжена прослава на героизма на българските опълченци, които с чутовния си подвиг показват как се воюва и как се мре за родината.

С цялото си героично поведение опълченците се проявяват в одата като безкрайно смели, юначни, самоотвержени българи, проникнати от силно патриотично чувство, което ги води към велик подвиг. Величието на този подвиг се състои в това, че те показват храброст и безстрашие, които поразяват дори неприятеля със своята изключителност.

В лирическия увод Вазов развива две противоположни теми - за падението и за величието на нашия народ. Чрез анафоричното повторение на думата „нека“ и стремителната градация на чувството поетът се съгласява, че в историята ни е имало мрачни и позорни събития („Беласица стара и новий Батак“), които той сравнява с облак, надвиснал в „наший кръгзор“; той дори се съгласява с тези, които твърдят, че свободата ние дадена даром. Това съгласие обаче е само привидно.

На мрачните и срамни страници от историята на народа ни (темата за падението) Вазов противопоставя величието, което е свързано с името „Шипка“ - едно име „славно“, бъдещо гордостта на родолюбците, име, наречено метафорично от поета „на безсмъртен подвиг паметник огромен“. Възхищението на Вазов, свързано с това име, се излива чрез емоционални изреждания на градиранни епитети - името е „ново, голямо, антично“; чрез сравнения - „в нашта история кат легенда грей“, „като Термопили славно, безгранично“; чрез широко разгърната възходяща градация, завършваща с ярка метафора - името „на клеветата строшава зъбът“. Защото то отхвърля клеветническите твърдения, че в историята ни няма светли събития, че свободата ни е подарена.

Съчетанието на противоположните теми - падение и величие, се изразява чрез контрастно организираната образна система: „дните на позор“ са представени като метафори, свързани с тъмнина, мрак, сянка (те висят „кат сянка“, „хвърлят своя мрак“ и пр.), а славният подвиг се свързва с образи, носещи светли на (името „Шипка“ „свети“ в тъмнината, „грее“ като легенда и пр.).

Контрастът, като основен композиционен похват на одата, се проявява и в пространственото движение-темата за поражението се свързва с движение отгоре надолу (позорните дни висят „кат облак в наший кръгзор“, „хвърлят своя мрак“), а темата за величието - с движение нагоре (чутовният връх се издига към „небето синьо“).

Така чрез противопоставяне на двете теми се разкрива неоснователността на погрешното твърдение, че свободата ни е получена даром. В по-широк план това се доказва в централната част на одата, чрез художествените картини, които изобразяват величието на опълченците. Лирическото описание на грандиозната битка на Шипка е предпоставено чрез драматична сгъстеност на времето. Поетът споменава, че жестокото сражение трае три дни, като третият ден представя кулминацията на борбата.

Цялата поетическа система при обрисване на стълкновението на двете сили - българи и турци, служи да разкрие нравственото величие на опълченците. В дивия си

пристъп турските орди са изобразени като жестоки, свирепи, страхливи. Тези техни качества поетът изтъква чрез сравнението-антитеза: „Идат като тигри, бягат като овци“. Епитетът „безумни“ към водача им Сюлейман допълва отрицателната характеристика на техния образ. В художественото изображение на двете противодействащи сили особена роля има пространственото противопоставяне „високо - ниско“ за внушаване на различието в нравствения им облик. (Турците са в подножието на върха, а опълченците - нависоко, на самия връх.) Нравствената оценка на турците е с отрицателен знак, защото техните действия са продиктувани от завоевателни стремежи и цели, а на „извисилите“ се на върха опълченци - с положителен знак, защото поведението им се определя от възвишени патриотични чувства. Също чрез контраст - грубият вик на Сюлейман: „Търчете! Тамо са раите!“, допълнен с гръмогласния рев „Аллах“ на турците, и възторженото „ура“ на опълченците (представено чрез метонимията: „Върхът отговори с други вик: ура!“) - се откроява различието между кръвожадния фанатизъм на завоевателите и чистото патриотично въодушевление на нашите борци. За Сюлейман българите са „рая“ - подчинени, роби. Те - турците, водени от своето самочувствие на господари, се смятат в правото си да унищожат, да смажат порива на робите - „рая“ - за освобождение. Духовното превъзходство на опълченците се основава на тяхното човешко право да сложат край на робството, да извоюват свободния си живот.

Тази свята цел им дава огромни духовни и физически сили и те изпъкват пред нас със своята безпримерна смелост и самопожертвувателност. Неслучайно е сравнението им с лъвовете („кат лъвовете тичат по страшний редут“). Те се намират в някакво опияне-ни е - „не сещат ни жегата, ни жаждата, ни студ“, „всякой гледа само да бъде напред/ и гърди геройски на смърт да изложи, и един враг повеч мъртъв да положи“. С обобщителното местоимение „всякой“ се разкрива мащабността на саможертвения героизъм и всеобщия патриотичен ентузиазъм. Всеки един е обзет от възвишено чувство, което дава духовни криле. Смъртта губи своето обикновено значение. Тя се превръща в човешки и национален избор. Поетът сравнява героизма на опълченците с трагичната съдба и героичната смърт на спартанците, нападнати от персийския цар Ксеркс. С тези сравнения Вазов издига подвига на Шипка на пиедестал, поставяйки го редом с великите подвизи в историята на човечеството.

Бойният призив на генерал Столетов действа с магическа сила над храбрите борци:

*„Млади опълченци,
венчайте България с лаврови венци!
На вашата сила царят повери
прохода, войната и себе дори.“*

Този призив за героична победа сочи важната отговорна роля, която има тяхната битка за изхода на войната, за съдбата на отечеството. Те чувстват доверието, с което се гледа на участието им в борбата. Това ги окрилява в още по-голяма степен.

Този прилив на патриотична енергия Вазов изразява чрез краткото емоционално възклицание: „О, геройски час!“ На „бесни“-те „душмански орди“ поетът противопоставя опълченците, обхванати от екзалтация, която поражда у тях желание „до крак да измърят пред цяла вселена“ „ с една смърт юнашка и с една победа“. Позоваването на „вселената“ разкрива от друг ъгъл величието на битката. Тази битка има не само значение за освобождението на един народ, тя освещава всевечното право на човека да бъде свободен в универсален смисъл, придава общочовешки и вселенски характер на героизма на борците.

Необходимостта от саможертва като своеобразна вселена получава конкретно национално измерение с присъствието на образа на България. В името на родината генерал Столетов призовава към героично поведение:

България цяла сега нази гледа...

В този образ също има хиперболизация, но той е близък до душите и сърцата на младите опълченци - това е майката-родина, това е свящото отечество, което търси закрила от тях.

Картината на подвига наподобява апокалипсис, който води до единство на живот - смърт и безсмъртие. Настъпва невероятно, фантастично, митично участие в битката на живи и умрели. Патроните са свършили, но волята за победа е извършила чудо - става „хекатомба“. Към вражеските орди се посипват камъни, дървета, хвърчат мъртви тела, които поетът сравнява с „черни демони“. Патриотичната екзалтация е достигнала до своята кулминация.

Поетът описва с художествено пристрастие този кулминационен момент в битката, представяйки героичните прояви на опълченците в два плана - общ и близък. Общата динамична картина на боя (хвърчащите във въздуха камъни, дървета и мъртви тела) се съчетава с близкия план на биещите се борци, обрисувани чрез сравнението „като скали твърди“ и още по-живо - с метонимията: „желязото срещат с железни си гърди“.

Въздействието на тази невероятна картина Вазов описва чрез реакцията на врагове-те, които изтръпват, виждайки как в боя вземат участие и мъртви, и живи („Друг път не видели/ ведно да се бият живи и умрели“). Към героико-трагичния облик на опълченците се прибавя и последният щрих към образа им, когато „фърлят се с песни в свирепата сеч, / като виждат харно, че умират веч...“

Поетичната възхвала на героизма на опълченците Вазов обобщава и картинно във финала на одата чрез буреносната песен на Балкана, който разнася дивната слава на борците „от урва на урва и от век на век“. Тя е вечна. Звучи във всички времена. Сътвореният на Балкана подвиг превръща неговия образ в символ на националния дух. Неговата вечна красота и гордо величие са съхранили в паметта си величието и красотата на нашите славни борци - опълченците, които вечно ще живеят в съзнанието ни като пример на човешко достойнство и защитена национална чест.